

Omgevingsprogramma Erfgoed

2025-2030

Ontwerp
November 2025

GEMEENTE NOARD EAST FRYSLÂN

COLOFON

Opdrachtgever	Gemeente Noardeast-Fryslân

Rapport gegevens

Rapport	Omgevingsprogramma Erfgoed Noardeast-Fryslân
Opsteller	Bügel Hajema Adviseurs / Steunpunt Monumentenzorg Fryslân

Vastgesteld

Door
Datum
Paraaf

Gemeente Noardeast-Fryslân
Postbus 1
9100 AA Dokkum
Tel. (0519) 29 88 88

info@noardeast-fryslan.nl
www.noardeast-fryslan.nl

Bij het samenstellen van dit document heeft de gemeente uiterste zorg betracht om uitsluitend foto's te gebruiken waarvoor de rechthebbenden bekend zijn en toestemming is verleend. Ondanks deze inspanningen kan het voorkomen dat niet alle rechthebbenden konden worden achterhaald. Als u meent rechthebbende te zijn van een gebruikte foto en uw naam of toestemming ontbreekt, verzoeken wij u vriendelijk contact op te nemen met de gemeente. Wij zullen in dat geval zo spoedig mogelijk passende maatregelen treffen.

FOAROPWURD

Tusken én mei ús erfgoed! As lyts famke gong ik wolris mei ús heit 'nei bûtendyks'. Wy kamen dan yn in oare wrâld en rûnen oant wy net fierder koene. Us heit fertelde oer it ûntstean fan de kwelders, de slykwurkers, it doel fan de dobben mar ek it ferhaal fan de oarloch. De bunker by it Noarderleech en de wrakstikken fan delstoarte fleantugen. It binne de ferhalen passend by dy omjouwing en mei dêrtroch komt it histoarysk besef.

Ik hâld fan it lânskip mei al har moaie, bysûndere eleminten. Keppele oan de ferhalen oer it ferline makket us dêr bewust fan. Sa binne der ek ferskate histoaryske paden mei prachtige ferhalen. Bygelyks it prachtige jaachpaad wat nei de terp yn Hegebeintum giet, de ryke skiednis is dêr goed te fielen.

Ik bin grutsk op ús erfgoed. Wy libje tusken en mei ús erfgoed. Noardeast-Fryslân is bygelyks de grutste argeologyske monumintgemeente fan hiel Nederlân. Wy hawwe bysûndere en unike gebieden yn ús gemeente. Tink oan sawol kwelders bûtendyks, de wâlden, mar ek oan ferskate doarpsgesichten, ryksmonuminten, karakteristike panden, lânskipselemeninten, lânskips-typen, ensfh. Sa tink ik oan de histoaryske binnenstêd fan Dokkum mei har fêstingswallen, de slús by Munnekezijl, de tsjerken fan Hegebeintum en oan Fogelsanghstate yn Feankleaster, allegear rykdom fan froeger te finen yn ús gemeente Noardeast-Fryslân. Eltsenien hat dêrom wat te krijen mei ús Erfgoed.

Dit Omjouwingsprogramma Erfgoed helpt ús om bewust te wurden fan wat wy allegear hawwe yn Noardeast-Fryslân. Wêr't wy grutsk op binne en wêr't wy foar altyd goed op passe moatte. Want as jo mear oer de skiednis en oarsprong fan ús gebied witte, dan sjogge jo der oars nei en wurdearje jo it ek mear. En dêrom bin ik tige optein en bliid mei dit Omjouwingsprogramma Erfgoed. Dit programma jout hânfetten om ús erfguod te beskermjen en te behâlden, sadat ek nije generaasjes wer ferhalen meitsje kinne oer en mei ús erfgoed.

Wy wenje yn in prachtige gemeente, tusken én mei ús erfgoed !

Hanneke Jouta

Wethâlder Erfguod en Monuminten

INHOUDSOPGAVE

FOAROPWURD **1**

INHOUDSOPGAVE **2**

1 INLEIDING **5**

1.1 Doel 8

1.2 Focus 8

1.3 Evaluatie 9

1.4 Leeswijzer 9

2 VOORGESCHIEDENIS: STARTNOTITIE EN CONTOURENNOTA **11**

2.1 Startnotitie 11

2.2 Contourennota 11

2.3 Nieuwe ontwikkelingen 11

2.4 Participatie 14

3 AMBITIES VAN HET OMGEVINGSPROGRAMMA ERFGOED NOARDEAST-FRYSLÂN **16**

3.1 Ambitie 1: Zuinig op erfgoed 16

3.2 Ambitie 2: Meer weten is meer kunnen 16

3.3 Ambitie 3: Cultureel erfgoed is van iedereen 16

3.4 Ambitie 4: Erfgoed wordt beter bekend en benut 16

3.5 Ambitie 5: Toekomstgericht investeren in cultureel erfgoed door … 17

4 PRIORITEITEN **18**

4.1 Prioriteit 1: Uitvoeren van de taken die in de wet zijn vastgelegd (bescherming monumenten, vergunning, handhaving, etc.) 18

4.2 Prioriteit 2: Inzetten van de lokale monumentenorganisaties, en verbetering/herijking van de gemeentelijke ondersteuning daaraan 23

4.3 Prioriteit 3: Kennisvergroting en kennisdeling erfgoed 25

4.4 Prioriteit 4: Het goed beschermen van erfgoed en borgen bij ontwikkelingen 27

4.5 Prioriteit 5: Het beter benutten van erfgoed 30

5 KADERS VOOR HET OMGEVINGSPROGRAMMA ERFGOED 33

5.1 Rijksbeleid 33

5.2 Provinciaal beleid 36

5.3 Gemeentelijke kaders 36

6 UITVOERINGSPARAGRAAF 39

BIJLAGE 1: KAART ARCHEOLOGISCHE RIJKSMONUMENTEN NOARDEAST-FRYSLÂN 46

BIJLAGE 2: ERFGOEDLADDER 48

1 INLEIDING

De gemeente Noardeast-Fryslân is een openbare schatkamer voor erfgoed. Zo heeft de gemeente de meeste archeologische monumenten van heel Nederland. Daarnaast staan er in alle dorpen en in de stad Dokkum prachtige panden en is het landschap nog leesbaar als een geschiedenisboek. Voor inwoners en bezoekers is het genieten in Noardeast-Fryslân.

We willen dit cultuurhistorisch erfgoed meer bekendheid geven en waar mogelijk meer zichtbaar maken. Want we zijn trots op ons erfgoed en willen dat uitdragen. Ook voor wat betreft recreatie en toerisme willen we onze gemeente beter op de kaart zetten. Qua erfgoed en landschap hebben wij de recreant zo veel moois te bieden, maar dat is vaak onvoldoende bekend.

De gemeente had tot nu toe geen specifiek beleid voor erfgoed. Hoog tijd dat we daar verandering in brengen! De rijke historie van Noardeast-Fryslân toont zich overal in het landschap en in de vele bijzondere gebouwen. De langdurige strijd van bewoners tegen het water is goed zichtbaar. Net als de innige verbinding tussen de bewoners en hun bestaan rondom de landbouw.

Een van de maatschappelijke doelstellingen van de Omgevingswet is het in stand houden van een goede omgevingskwaliteit. Erfgoed maakt hier essentieel onderdeel van uit. We hebben vanuit het rijk dus een opdracht meegekregen. Met de komst van de Omgevingswet en de Erfgoedwet is nu het juiste moment aangebroken om werk te maken van de Erfgoednota. De invoering van de Omgevingswet en het bijbehorende instrumentarium, maakt het mogelijk om het onderwerp erfgoed op te nemen in een programma. Met het Omgevingsprogramma Erfgoed legt het college van B&W haar inzet vast en benoemd welke resultaten zij wil behalen.

De interesse in cultureel erfgoed is groot. Cultureel erfgoed vormt een drager van de identiteit van onze leefomgeving. Het heeft een positief effect op het vestigings- en leefklimaat en is heel belangrijk voor het toerisme. De behoefte om hier aandacht aan te schenken is voelbaar. Het belang van ons erfgoed is duidelijk; het creëert een herkenbare, betekenisvolle leefomgeving met een unieke eigenheid. De bewustwording hierover groeit, maar wij zijn er nog lang niet.

In het coalitieakkoord van het college 2024 – 2026 Foar de mienskip is een belangrijke rol weggelegd voor bescherming, behoud en beheer van monumenten en erfgoed in onze gemeente. Het is goed om te merken dat er vanuit verschillende invalshoeken steeds meer bewustzijn en aandacht lijkt te komen voor erfgoed. Dit is ook in de prioritering verderop in deze nota meegenomen. Naast de kansen die er zijn voor het erfgoed, zijn er ook bedreigingen. Omdat lang niet al het erfgoed via de rijksmonumentenlijst of via het bestemmingsplan beschermd wordt, is veel erfgoed kwetsbaar. Zeker nu de ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving zich in steeds hoger tempo opvolgen en de opgaven groot zijn, is extra aandacht voor erfgoed noodzakelijk. Zo is bijvoorbeeld het verduurzamen van oude panden vaak lastig. De kans bestaat dat hierdoor historisch waardevolle elementen verdwijnen of worden beschadigd. Ook ten aanzien van klimaat, stikstof, water, energie en woningbouw zijn er grote opgaven die, als we niet oppassen, een bedreiging kunnen zijn voor ons eeuwenoude cultuurlandschap en bijvoorbeeld karakteristieke boerderijen.

De schatkamer van Noardeast- Fryslân

- UNESCO-werelderfgoed waddengebied
- Nationaal park Lauwersmeer
- Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden

- 12 beschermde stads- en dorpsgezichten; Ruim 470 gebieden in Nederland met een bijzonder cultuurhistorisch karakter zijn door het rijk gekenmerkt als 'beschermd stads- of dorpsgezicht'. In Noardeast-Fryslân zijn dat de historische kernen van 11 dorpen en de cultuurhistorisch waardevolle binnenstad van Dokkum. Van de 64 beschermde gezichten in Fryslân ligt bijna 20% in onze gemeente.
- 418 gebouwde rijksmonumenten; deze monumenten zijn van algemeen belang voor Nederland vanwege hun schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde
- 97 archeologische rijksmonumenten; deze terreinen maken deel uit van ons cultureel erfgoed omdat op of in de bodem van dat terrein resten, voorwerpen of andere sporen van menselijke aanwezigheid in het verleden bewaard zijn gebleven. De zichtbare monumenten – zoals onze terpen – zijn het bekendst. Van de 197 archeologische rijksmonumenten in Fryslân ligt bijna de helft in onze gemeente. Sterker nog, in de gemeente Noardeast-Fryslân liggen de meeste archeologische rijksmonumenten van alle gemeenten in Nederland.
- Ruim 500 karakteristieke panden in de binnenstad van Dokkum
- 7 landschapstypen met elk hun eigen karakter en kenmerken; de Landschapsbiografie van Noardeast-Fryslân “It Ferhaal van it Lânskip” vertelt in geuren en kleuren over het ontstaan van de verschillende landschappen en wat daaraan bijzonder en belangrijk is: van buitendijks en bedijkt kwelderlandschap tot agrarisch veenontginningslandschap en van zeepolderlandschap tot esgehuchtenlandschap.
- Vele karakteristieke landschapselementen, zowel binnen- als ook buitendijks zoals de dijkcoupures.
- groot aantal ongeregistreerd, maar waardevol erfgoed, waaronder mogelijk zo’n 100 panden en objecten die het waard zijn om als gemeentelijk monument te worden aangewezen.

GRATIS BAGAGEVERVOER
WAGENBORG

1.1 Doel

Een Omgevingsprogramma dient te zijn gebaseerd op de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie bevat namelijk de strategische doelen van de gemeente. We hebben onze Omgevingsvisie op 11 juli 2024 vastgesteld en die is daarmee leidend voor het operationele beleid dat in dit Omgevingsprogramma erfgoed is opgenomen. In de Omgevingsvisie staat dus wat de raad met het cultureel erfgoed wil:

"Cultureel erfgoed geeft dorpen, de stad en landschappen karakter
Het bepaalt voor een groot deel onze identiteit. Daarom is het belangrijk om cultuurhistorisch waardevolle elementen te behouden. Dit vraagt om een balans tussen behoud van erfgoed en de ontwikkeling ervan, bijvoorbeeld door panden goed te herbestemmen. Ook vinden we het belangrijk om andere vormen van cultureel erfgoed, zoals landschappelijk en maritiem erfgoed, te behouden. Cultuurhistorie is een integraal onderdeel van de belangenafweging bij ruimtelijk beleid, planontwikkeling en uitvoering. We proberen deze zo goed mogelijk te behouden en te versterken. Als dat niet mogelijk is, motiveren we waarom niet. De erfgoedladder uit de erfgoednota gebruiken we hierbij als hulpmiddel. We gaan uit van het principe 'behoud door ontwikkeling'."

Met dit Omgevingsprogramma Erfgoed geven we aan hoe we in de toekomst om willen gaan met ons erfgoed. De ambities worden geschetst en door middel van prioriteiten geven we aan hoe we het behoud en de ontwikkeling van het erfgoed aan gaan pakken. Als we erfgoed willen behouden, moet er aandacht en beleid voor zijn!

De prioriteiten, ambities en werkzaamheden in dit Omgevingsprogramma Erfgoed zijn al eens aangegeven in de "Erfgoednota Noardeast-Fryslân 2024-2034" uit 2023. Om aan te sluiten bij het instrumentarium en begrippenkader van de Omgevingswet, is die Erfgoednota nu omgezet in een Omgevingsprogramma Erfgoed en geactualiseerd. De destijds vastgestelde prioriteiten passen binnen hetgeen daarover in de Omgevingsvisie is opgenomen.

Het waarom van beleid op het gebied cultureel erfgoed is en blijft dan ook hetzelfde als we al in het "Startdocument Erfgoed 2019" aangaven:

1. cultureel erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan de identiteit en kwaliteit van de gemeente;
2. alleen wanneer belang en betekenis van cultureel erfgoed bekend zijn, kan er draagvlak en waardering ontstaan bij eigenaren, burgers en andere betrokkenen om verantwoordelijkheid te nemen en erfgoed als een gedeelde verantwoordelijkheid te zien.
3. cultureel erfgoed biedt in sociaal-maatschappelijk, cultureel, economisch, ecologisch, recreatief en toeristisch opzicht een meerwaarde.
4. cultureel erfgoed biedt kansen en mogelijkheden om te sturen op ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid en levert daarmee een bijdrage aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat en het welbevinden van mensen.

1.2 Focus

Alhoewel het begrip cultureel erfgoed breder is, bijvoorbeeld ook niet-materieel erfgoed, rijdend en varend erfgoed en collecties van musea die aan bod komen in de Cultuurnota, is het erfgoedbeleid in dit programma afgebakend tot de volgende onderwerpen: - archeologie - landschap - stedenbouw – bouwkunst. Samengevat: de focus ligt op het ruimtelijk relevante cultureel erfgoed en de inzet die daar voor nodig is.

1.3 Evaluatie

Aan het einde van de termijn van dit Omgevingsprogramma Erfgoed zal een evaluatie plaatsvinden. Dan kijken we of de ambities zijn verwezenlijkt en wat dan de nieuwe ambities en opgaven zijn. Op basis daarvan zal het beleid zo nodig worden bijgesteld.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt kort teruggeblikt op hoe dit programma tot stand is gekomen en hoe participatie is vormgegeven. In hoofdstuk 3 komen de gemeentelijke ambities aan de orde. Van daaruit is een aantal prioriteiten opgesteld welke in hoofdstuk 4 worden toegelicht. Per prioriteit is aangegeven hoe we hieraan werken. Vervolgens worden de kaders waarbinnen dit Omgevingsprogramma Erfgoed is opgesteld kort benoemd in hoofdstuk 5. Hoofdstuk 6 is de Uitvoeringsparagraaf, een samenvatting van de prioriteiten en hoe daar met welke instrumenten en planning aan wordt gewerkt. Het vormt de ‘kapstok’ voor het uit te voeren beleid.

2 VOORGESCHIEDENIS: STARTNOTITIE EN CONTOURENNOTA

2.1 Startnotitie

De afgelopen jaren werkten we stapsgewijs toe naar de totstandkoming van dit Omgevingsprogramma. Dit proces begon in 2019 met een startnotitie. In deze startnotitie werd op basis van de ingebrachte wensen en ambities van raadsleden en erfgoedorganisaties die werkzaam zijn in ons gebied de strategie van het erfgoedbeleid in Noardeast-Fryslân omschreven, werd de focus bepaald en werden vijf ambities benoemd:

1. zuinig zijn op erfgoed
2. meer weten is meer kunnen
3. cultureel erfgoed is van iedereen
4. erfgoed wordt beter bekend en benut
5. toekomst gericht investeren in cultureel erfgoed

Deze ambities worden in het volgende hoofdstuk nader toegelicht.

2.2 Contourennota

Omdat zowel de ambtelijke capaciteit als de financiële middelen beperkt zijn, werd al snel duidelijk dat niet alles tegelijkertijd kan worden opgepakt. Er moesten op bestuurlijk niveau prioriteiten worden gesteld. Daarvoor is in 2021 een “Contourennota” opgesteld, op basis waarvan drie prioriteiten werden vastgesteld: Prioriteit 1: Uitvoeren van de taken die in de wet zijn vastgelegd (bescherming monumenten, vergunningverlening, handhaving, etc.) Prioriteit 2: Verbetering van de samenwerking en herijking van de gemeentelijke ondersteuning van de lokale monumentenorganisaties. Prioriteit 3: Bevorderen van herbestemming en hergebruik van leegstaand erfgoed, waaronder kerken, en planologische functieverruiming.

2.3 Nieuwe ontwikkelingen

Tussen het moment van de contourennota en het presenteren van de toenmalige erfgoednota in It Petear zijn er een aantal ontwikkelingen geweest. Ook heeft de gemeenteraad een motie aangenomen waardoor we de eerder vastgestelde prioritering iets hebben kunnen uitbreiden. Besloten is om het beheer en de promotie van erfgoed te vergroten. Concreet gaat het in de motie om onderstaande punten:

1. Advisering van huiseigenaren bij woningverbetering. Eigenaren van panden in een beschermd dorpsgezicht kunnen de gemeente vragen om advies bij verbetering en onderhoud van de woning, bijvoorbeeld op het gebied van energiebesparing, energieopwekking etc. Er loopt een onderzoek naar de mogelijkheden om eigenaren van panden te ondersteunen, te adviseren en te informeren.
2. Aanwijzen contactpersoon/aanspreekpunt voor de Rijksdienst Cultureel Erfgoed.
3. Ondersteuning bij het opstellen van dorpsbiografieën. We willen een format ontwikkelen voor de dorpsbiografie. De gemeente stelt een medewerker beschikbaar en heeft budget voor het opstellen van de biografieën.
4. Ter uitvoering van een motie vanuit de raad wordt in navolging van de aanwijzing van karakteristieke panden in het beschermde stadsgezicht van Dokkum ook een inventarisatie gedaan van karakteristieke panden in de beschermde dorpsgezichten. Ook wordt het industrieel erfgoed, zoals voormalige fabriekspanden, en karakteristieke boerderijen geïnventariseerd. Tevens wordt onderzocht of de panden met de hoogste cultuurhistorische waarde kunnen worden beschermd als gemeentelijk monument.

5. Inventarisatie van gemeentelijke monumenten en het ontwikkelen van beleid daarop, mogelijk in combinatie met een uitbreiding van de Stadsontwikkelingsmaatschappij (SOM) in Dokkum.

Het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân doet onderzoek naar een uitbreiding daarvan. Doel is het verbeteren van (gemeentelijke) monumenten, cultureel erfgoed, karakteristieke panden zoals voormalige fabriekspanden etc. De projectleider gaat in ieder geval aan de slag met:

- het opstellen van kaders op grond waarvan een eventuele subsidie verstrekt kan worden.
- kaders op grond waarvan zonder cofinanciering kleinere bedragen uitgekeerd kunnen worden.
- kaders op grond waarvan grotere bedragen met cofinanciering verstrekt kunnen worden.
- onderzoek naar mogelijkheden om voor nog grotere bedragen een lening aan te gaan.

Deze punten hebben tot de navolgende aanpassing en uitbreiding van de eerder vastgestelde prioriteiten geleid:

- Prioriteit 1: Uitvoeren van de taken die in de wet zijn vastgelegd (bescherming monumenten, vergunningverlening, handhaving, etc.).
- Prioriteit 2: Verbetering van de samenwerking en herijking van de gemeentelijke ondersteuning van de lokale monumentenorganisaties.
- Prioriteit 3: Kennisvergroting en kennisdeling erfgoed (nieuw).
- Prioriteit 4: Het goed beschermen van erfgoed en dit borgen bij ontwikkelingen (nieuw).
- Prioriteit 5: Het beter benutten van erfgoed (nieuw; hierin is de eerder vastgestelde prioriteit 3 verwerkt).

In hoofdstuk 4 worden de prioriteiten toegelicht en wordt aangegeven hoe ze verder worden uitgewerkt.

2.4 Participatie

De startnotitie kwam mede tot stand op basis van input van een grote groep erfgoedorganisaties en vertegenwoordigers van de lokale politiek. De startnotitie werkten we vervolgens in 2021 uit naar een contourennota waarin we de wensen en ambitie vertaalden naar prioriteiten voor onze gemeente. De gestelde prioriteiten zijn daarna besproken met de gemeenteraad en vormen de basis voor de inhoud van de toenmalige erfgoednota en voor het erfgoedbeleid de komende jaren. In 2023 zijn de erfgoedorganisaties opnieuw uitgenodigd en hebben ze input geleverd voor de eindversie van die nota.

Naast de uiteindelijke prioriteiten is er nog een hele lijst aan wensen vanuit de mienskip ten aanzien van ons cultureel erfgoed. Die houden we in beeld en als de kans zich voordoet gaan we daar verder mee. Het is mooi te merken dat erfgoed leeft in onze samenleving! De wensenlijst is terug te vinden als bijlage bij de startnotitie 2019.

Participatie heeft – toen dit Omgevingsprogramma Erfgoed nog Erfgoednota heette – reeds plaatsgevonden. Niettemin zijn tijdens de periode van ter inzage legging (15 september t/m 26 oktober 2025) op 2 en 7 oktober 2025 inloopbijeenkomsten in Kollum en Dokkum gehouden om het Ontwerp-Omgevingsprogramma Erfgoed aan belanghebbenden en stakeholders voor te leggen. Daarbij zijn ook de raadsleden uitgenodigd om hen te betrekken zoals we hebben afgesproken over Omgevingsprogramma's. De reacties waren vooral gericht betrekking op het beschermen van erfgoed. Dit beschermen kan alleen in het Omgevingsplan. Daarin leggen we wat we van waarde vinden vast in regels. De aangedragen cultuurhistorische waarden zoals dijkcoupures, molenerven e.d. zullen daar in meegenomen worden. Ook de enige ingediende zienswijze droeg hetzelfde karakter; bescherming van het molenbiotoop.

HARINXMA BOTNIA

3 AMBITIES VAN HET OMGEVINGSPROGRAMMA ERFGOED NOARDEAST-FRYSLÂN

We hebben vijf centrale ambities voor cultureel erfgoed in de gemeente benoemd. Deze zijn in 2019 door de gemeenteraad vastgesteld. Op de volgende pagina zijn ze opgesomd en van een uitwerking voorzien. De ambities komen voort uit gesprekken met belangenorganisaties, politieke partijen en een inventarisatie door de gemeente. Ze zijn daarmee breed gedragen. Wat blijkt? Uit alle ambities klinkt de behoefte om erfgoed te koesteren, te behouden, zichtbaar te maken, te versterken en toegankelijk te houden voor wie er van wil genieten.
Deze ambities vormen onze stip op de horizon. Maar wat betekenen deze ambities in de praktijk? Dat kun je in het volgende hoofdstuk lezen! Daar hebben we de ambities verder uitgewerkt naar prioriteiten en daarbij behorende projecten/opgaven. Per prioriteit wordt aangegeven hoe we werken aan onze ambities.

3.1 Ambitie 1: Zuinig op erfgoed

Erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan de identiteit en herkenbaarheid van de leefomgeving, trekt toeristen aan en verbetert het vestigingsklimaat. Daarom zijn we zuinig op erfgoed en vinden we dat…

- een samenhangend beleid op cultureel Erfgoed noodzakelijk is.
- cultureel erfgoed adequaat beschermd moet worden zodat dit een positieve bijdrage kan (blijven) leveren aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van onze gemeente.
- erfgoed integraal meegewogen moet worden bij ontwikkelingen.
- de gemeente een voorbeeldfunctie heeft in het beheer en onderhoud van haar eigen cultureel erfgoed.

3.2 Ambitie 2: Meer weten is meer kunnen

Als we weten wat er voor bijzonders is, kan je het beter beschermen én benutten. Het opbouwen en behouden van kennis is daarom essentieel. Daarom werken we aan…

- het verzamelen en vastleggen van kennis. Dit leggen we onder andere vast in onze digitale (landschaps-) atlas, zodat deze meer en meer wordt gevuld met kennis over landschap en erfgoed.
- het stimuleren om kennis over erfgoed met elkaar te delen.
- een inspiratiedocument waarin steeds meer voorbeelden zijn opgenomen voor omgang met erfgoed voor het hele gemeentelijke grondgebied.

3.3 Ambitie 3: Cultureel erfgoed is van iedereen

Erfgoed is bepalend voor de identiteit van het gebied en is daarom iets wat ons allemaal aangaat. Daarom…

- stimuleren we bewustwording en kennis over cultuurhistorische waarden.
- vinden we dat iedere inwoner kennis moet kunnen maken met de historie van zijn/haar leefomgeving.

3.4 Ambitie 4: Erfgoed wordt beter bekend en benut

Wanneer erfgoed beter bekend is, kan je er ook beter rekening mee houden bij ontwikkelingen en het beter benutten. Daarom…

- werken we samen met de mienskip aan opbouwen en het beter toegankelijke maken van de kennis over erfgoed in de nabije leefomgeving.
- vinden we ondersteuning van lokaal initiatief essentieel.

- stimuleren we acties zoals de Open Monumentendag want deze dragen bij tot promotie en marketing van erfgoed. Erfgoed is van belang voor recreatie en toerisme.
- introduceren we een ‘erfgoedladder’ als hulpmiddel om bewuste en gemotiveerde keuzes te maken in de omgang met erfgoed (zie bijlage).
- willen we functiewijziging en hergebruik van (leegstaand) erfgoed, waaronder kerkgebouwen en boerderijen faciliteren en actief stimuleren.

3.5 Ambitie 5: Toekomstgericht investeren in cultureel erfgoed door …

Het is belangrijk om vooruit te kijken en na te denken over de toekomst van erfgoed. Daarom…

- het ondersteunen van initiatieven ter bevordering van duurzaamheid bij cultureel erfgoed, en het aanmoedigen van de continuering en uitbreiding van de methodiek van SOM initiatieven.
- het ondersteunen van stichtingen [Jv1] die zich richten op het in standhouden van hun panden.
- het ondersteunen van functiewijzigingen die leiden tot goed hergebruik van erfgoed met behoud van bestaande waarden.

4 PRIORITEITEN

Vanuit de wettelijk verplichte taken én onze ambities zijn prioriteiten geformuleerd. Door te prioriteren wordt voor iedereen duidelijk hoe we de komende periode aan onze ambities gaan werken en welke werkzaamheden en projecten daarbij horen.

We zijn ons goed bewust van de grote ambities aan de ene kant en de relatief beperkte ambtelijke capaciteit voor erfgoed en beschikbare financiën aan de andere kant. Dit geeft uiteraard beperkingen. Daarom keken we in de Contourennota goed naar de haalbaarheid van de ambities en werd gekozen voor een top-drie prioritering. Sindsdien heeft de gemeenteraad een paar moties aangenomen, waardoor we, als aanvulling op de al eerder vastgestelde prioriteiten, een paar nieuwe prioriteiten (3, 4 en 5) hebben kunnen toevoegen. Daarom hebben we, als aanvulling op de al eerder vastgestelde prioriteiten, een paar nieuwe prioriteiten (3, 4 en 5) kunnen toevoegen. De prioriteiten zijn nu:

1. Uitvoeren van taken en regels die in de wet zijn vastgelegd of die door hogere overheden worden opgelegd. Dit moeten we doen, dus dat doen we op een zo goed mogelijke manier.
2. Inzetten van lokale monumentenorganisaties en herijking/ verbetering van de gemeentelijke ondersteuning daaraan. Lokale inzet, kennis en kunde is essentieel en waardevol. Dat willen we daarom steunen en stimuleren en gebruik maken van hun kennis om de navolgende prioriteiten te realiseren.
3. Kennisvergroting en kennisdeling erfgoed. Alleen als we de kennis hebben, de kennis vastleggen en vervolgens het erfgoed beter bekend maken, zodat de waarde ervan ingezien wordt, kan erfgoed behouden blijven.
4. Het goed beschermen van erfgoed en borgen bij ontwikkelingen. Hoewel we in eerste instantie inzetten op bescherming door bekender maken en het benutten van erfgoed, zal een goede bescherming door regels ook nodig zijn om ons erfgoed in stand te houden.
5. Erfgoed beter benutten. Het in gebruik houden, benutten van erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan het behoud er van.

Hieronder volgt een toelichting en uitwerking van deze prioriteiten.

4.1 Prioriteit 1: Uitvoeren van de taken die in de wet zijn vastgelegd (bescherming monumenten, vergunning, handhaving, etc.)

De wettelijke erfgoedtaken van de gemeente zijn:

1. Bescherming rijksmonumenten

a. vergunningverlening (rijksmonumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en de beschermde cultuurlandschappen/landschappelijke elementen)
b. gemeentelijke adviescommissie
c. bouwtoezicht en handhaving monumentale panden

Hierover het volgende:
Door de Omgevingswet zijn gemeenten ook verantwoordelijk geworden voor de afgifte van vergunningen voor archeologische rijksmonumenten. Voordien was dit voorbehouden aan het Rijk. Als grootste archeologiegemeente van Nederland zal dit zeker gevolgen hebben. Niet alleen voor vergunningverlening, maar ook voor het bijbehorende toezicht en handhaving en voor beleidsontwikkeling nu dit een gemeentelijke verantwoordelijkheid is geworden. Dit vraagt extra ambtelijke inzet en specifieke deskundigheid op al de genoemde aspecten.

Met betrekking tot punt b: met de inwerkingtreding van de Omgevingswet werd de gemeente verplicht om een gemeentelijke adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit te benoemen. De adviescommissie heeft minimaal de taak om te adviseren bij activiteiten rond Rijksmonumenten. Het college heeft de opdracht meegegeven om te onderzoeken of de gemeentelijke adviescommissie lokaal kan worden ingevuld. Bij de herijking van beleid die nodig is bij de overgang naar de Omgevingswet is ook de rol en de invulling van de gemeentelijke adviescommissie onderzocht. Deze gemeentelijke adviescommissie is inmiddels ingesteld.

Als aanvulling bij punt c: in de beleidsnota van Tafersjoch en Hanthavenjen is aangegeven dat het toezicht op monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten hoge prioriteit heeft. Dit wordt door de stakeholders echter (nog) niet zo ervaren. Bij erfgoed is tijdig en deskundig toezicht en handhaving echter essentieel. Sloop van karakteristieke elementen is bij erfgoed namelijk in de meeste gevallen onomkeerbaar. Het bouwtoezicht en de handhaving van monumentale panden heeft zowel betrekking op het ex- als het interieur. Om bewustere keuzes te kunnen maken ten aanzien van toezicht en handhaving bestaat de wens om de bouwkundige staat van alle monumenten eenmalig in kaart te brengen en vervolgens bij te houden in een digitaal bestand. Afhankelijk van de conditie van het monument kan dan meer of minder controle plaatsvinden.

2. Bescherming archeologie
Het is bij weinigen bekend, maar Noardeast-Fryslân heeft door de vele terpen het grootste aantal archeologische rijksmonumenten (97) van heel Nederland. Toch heeft de gemeente geen eigen archeoloog in dienst. Zo nodig schakelen we de deskundigheid in van het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân in of vragen de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed om advies

In de gevallen dat burgemeester en wethouders het bevoegd gezag zijn voor de beslissing op de aanvraag om een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een archeologisch rijksmonument, heeft de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) recht van advies en instemming. De coördinatie van de aanvragen en de contacten met de Rijksdienst worden vanuit de organisatie uitgevoerd.

Door de Omgevingswet zijn gemeenten verantwoordelijk geworden voor de afgifte van vergunningen voor archeologische monumenten. Voordien deed het Rijk dit. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft nog wel recht van advies en instemming. Samen met het bijbehorende toezicht. Als gemeente met de meeste archeologische monumenten van Nederland is dit een relatief forse uitbreiding van taken.

Omdat de specifieke deskundigheid op het gebied van archeologie in de eigen organisatie ontbreekt is de situatie kwetsbaar en eigenlijk onwenselijk gezien het grote aantal archeologische monumenten en archeologisch waardevolle percelen. De provincie heeft in het kader van het interbestuurlijk toezicht ook vraagtekens gezet bij deze situatie.

Bijlage 1: Een kaart met alle archeologische rijksmonumenten en archeologisch waardevolle terreinen is als bijlage bij deze nota gevoegd

TJESSENS
Archeologisch
rijksmonument

3. Bescherming beschermde gezichten
De gemeente telt 12 beschermde gezichten: 1 beschermd stadsgezicht en 11 beschermde dorpsgezichten. Dit betreffen de binnenstad van Dokkum en delen van de dorpskernen van Burdaard, Ie, Feankleaster, Ferwert, Hallum, Hegebeintum, Holwert, Janum, Kollum, Metslawier en Moddergat.

Een door het Rijk beschermd stads- of dorpsgezicht is een gebied in een stad of dorp met een bijzonder cultuurhistorisch karakter. De bescherming is bedoeld om de cultuurhistorische identiteit van een gebied te behouden en in te zetten bij ontwikkelingen.

De feitelijke bescherming van een stads- en dorpsgezicht wordt geregeld in het bestemmingsplan van de gemeente en straks via het omgevingsplan. Dit is een wettelijke verplichting, maar we zijn als gemeente zelf ook trots op onze beschermde gezichten en het voelt als een vanzelfsprekendheid dat wij deze zo goed mogelijk willen behouden voor toekomstige generaties.

- De cultuurhistorische waarden leggen we vast in het omgevingsplan.
- Elke ontwikkeling zullen we beoordelen op of deze passend is bij het historische karakter van het beschermde gezicht.

4. Instructieregels hogere overheden / beleid hogere overheden
Sinds 2012 moeten gemeenten niet alleen voor beschermde stads- en dorpsgezichten, maar voor alle bestemmingsplannen rekening houden met de aanwezige cultuurhistorische waarden. Dit principe is onder de Omgevingswet niet veranderd.

Een Omgevingsprogramma is onderdeel van de beleidscyclus Omgevingswet. De cyclus bestaat uit beleidsontwikkeling, beleidsdoorwerking, uitvoering en terugkoppeling. Het omgevingsprogramma is een van de zes kerninstrumenten van de Omgevingswet. In de omgevingsvisie staat het strategisch beleid voor de lange termijn (bijvoorbeeld 2050). De omgevingsvisie is het afwegingskader. De gemeenteraad maakt in de visie over de langere termijn strategische keuzes over de maatschappelijke opgaven in de fysieke leefomgeving. In een omgevingsprogramma wordt het strategische beleid (van de omgevingsvisie) uitgewerkt. Het is daardoor een instrument dat op tactisch niveau invulling geeft aan de ambities van het bevoegd gezag. In het omgevingsplan staan alle gemeentelijke regels voor de fysieke leefomgeving. Het omgevingsplan is dus het toetsingskader.

Bovenstaande wordt onder de Omgevingswet vastgelegd in instructieregels. Dit zijn regels vanuit hogere overheden zoals het rijk, de provincie en het waterschap waar de gemeente zich aan moeten houden bij het opstellen van hun beleid. Van groot belang zijn hierbij de instructieregels uit het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. In een Omgevingsplan moet rekening worden gehouden met het belang van het behoud van cultureel erfgoed; afwijken van de regel is alleen toegestaan als de gemeente daar goede redenen voor heeft. Bij het opstellen van een ruimtelijk plan moet er een zorgvuldige inventarisatie en analyse plaats vinden van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden en structuren. De gemeente moet een toereikend beschermingsregime instellen en dient te motiveren op welke wijze er in het plan rekening is gehouden met die waarden en structuren (Bron: Omgevingsverordening Fryslân 2022; Toelichting Algemeen en Artikelsgewijs).

4.2 Prioriteit 2: Inzetten van de lokale monumentenorganisaties, en verbetering/herijking van de gemeentelijke ondersteuning daaraan

Overleg met stichtingen behoud en beheer:

In Noardeast-Fryslân zijn diverse stichtingen actief. Zoals de Stichting Alde Fryske Tsjerken die eigenaar is van 14 kerken in onze gemeente. De Historische Vereniging Noordoost-Friesland doet onderzoek naar de geschiedenis. Twee stichtingen zijn door de gemeenten in het leven geroepen: De Stichting Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân (35 rijksmonumenten) en de Stichting Erfgoed Kollumerland en Nieuw Kruisland (10 rijksmonumenten). De stichting Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân is al een fusie tussen de voormalige stichtingen Monumentenbehoud Dongeradeel en Monumentenbehoud Ferwerderadiel. De gemeente sloot met de stichtingen Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân en Erfgoed Kollumerland en Nieuw Kruisland een overeenkomst over de ondersteuning die zij kunnen krijgen van de gemeente. In totaal gaat het om 500 uren ondersteuning van een bouwkundig coördinator per jaar. Kan de gemeente deze ondersteuning niet bieden? Dan dient, als afgesproken, de gemeente de inzet van een extern adviseur te vergoeden.

Hiernaast is er nog “stichting De Zwaluw”, beheerder van de gelijknamige molen in Burdaard en de bijbehorende houtzagerij en het houtstek. Deze stichting heeft aangegeven graag een beroep te doen op de deskundigheid en financiën van de gemeente. Daarover moeten in de toekomst nog nadere afspraken worden gemaakt.

De stichtingen willen graag zelfstandig blijven opereren, dit ook in relatie tot de lokale betrokkenheid en inzet van de vrijwillig molenaars. Waar nodig of mogelijk zoeken de stichtingen onderling al samenwerking en afstemming. Als gemeente zetten we ook graag in op deze samenwerking tussen gemeente en de stichtingen, enerzijds omdat het voor stichtingen steeds moeilijker wordt om (deskundige) vrijwilligers te vinden voor een bestuursfunctie, anderzijds omdat het ook van belang is dat er voldoende continuïteit is in het beheer en onderhoud van de monumenten.

De lokale betrokkenheid en kleinschaligheid maakt ook dat de stichtingen tot op heden nog steeds voldoende vrijwillig molenaars hebben. Waar nodig zoeken de molenaars onderling contact om verbindingen te leggen en kennis te delen. Met trots mag ook gesteld worden dat het ambacht van Molenaar in 2017 door de UNESCO als Immaterieel Erfgoed op de lijst is gezet.

4.3 Prioriteit 3: Kennisvergroting en kennisdeling erfgoed

Kennis en bewustzijn over erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan het voortbestaan van erfgoed. Het vergroot de waardering. Er is al behoorlijk veel kennis aanwezig, maar nog niet overal in de gemeente is dezelfde kennis ontwikkeld (voor de fusie had iedere gemeente immers haar eigen beleid op erfgoed). Het is zaak om de hiaten in kennis duidelijk naar voren te brengen en op te lossen. Daarnaast is de stap naar de Mienskip belangrijk zodat met het vergroten van de kennis de waardering toeneemt. Dat is een van de beste manieren om erfgoed in stand te houden. Daarnaast kan de Mienskip gestimuleerd worden om actief te worden en te helpen bij doen van onderzoek, instandhouding en of respectvol omgaan met de cultuurhistorische kwaliteiten. De gemeente stimuleert actief het delen van kennis en informatie zodat kennisverbanden kunnen ontstaan. Hierom zetten we als gemeente in op het verzamelen en vastleggen én het delen van kennis over erfgoed. Concreet werken we aan de volgende opgaven:

- Advisering van huiseigenaren bij woningverbetering. Eigenaren van panden in beschermd dorpsgezicht kunnen de gemeente vragen om advies bij verbetering en onderhoud van de woning, bijvoorbeeld op het gebied van energiebesparing, energieopwekking etc. Als panden worden aangewezen als gemeentelijk monument kunnen eigenaren ook gebruik maken van kennis en regelingen van rijk en provincie en organisaties als het Nationaal Restauratiefonds.
- We werken aan dorpsbiografieën. Hiermee wordt het verhaal van het ontstaan en de karakteristieken van een dorp onderzocht en beschreven. Dit doen we samen met de dorpen. Het doel is dat deze kennis gebruikt kan worden voor ontwikkelingen in de dorpen. Op basis van de dorpsbiografie is duidelijk welke erfgoedwaarden er zijn, hoe ze behouden kunnen worden en hoe een dorp kan ontwikkelen op eigen wijze (passend bij de eigen karakteristiek). Wanneer mensen het verhaal kennen van een gebouw, een plek, een landschap of een dorp ontstaat waardering en trots.
- Ons cultureel erfgoed is een van de grootste toeristische trekkers. Zo kunnen we ons erfgoed (“us Goud”) uitbaten én daardoor blijft het behouden. Door vanuit Recreatie& Toerisme meer in te zetten op het promoten van ons gebied en het cultureel erfgoed, zal het erfgoed beter bekend raken, ook bij de mienskip. De gemeente kan de ondernemers en organisaties in de recreatie- en toerismebranche actief informeren over en wijzen op de grote cultuurhistorische rijkdom van het landschap en de gebouwen. De landschapsbiografie van de gemeente biedt hiervoor een mooi uitgangspunt. De sector kan deze kans oppakken en zelf materiaal ontwikkelen om routes en rondwandelingen en dergelijke te promoten.
- Daarbij is het van belang om nauwer samen te werken met de beleidsvelden recreatie en toerisme, economie en citymarketing en een cross-over naar het beleid van deze disciplines te maken. Het is goed om te zien dat er diverse bezoekerscentra actief zijn waar aandacht is voor erfgoed, (zoals de Fiskershuskes in Moddergat van museum Dokkum of het vlasmuseum in Ie) en landschap (zoals de Terp fan de Takomst in Blije). Bij de hoogste terp van Nederland, in Hegebeintum, is een bezoekerscentrum speciaal gericht op archeologie. Via de stichting Markant Friesland werken de erfgoedmusea in onze regio samen om de cultuurhistorie van Noardeast-Fryslan te vertellen.
- De open Monumentendag is een jaarlijks terugkerende dag waarop landelijk veel aandacht is voor erfgoed (monumenten). Elk jaar wordt een thema bedacht en de dag trekt in het algemeen veel bezoekers die de opengestelde monumenten komen bewonderen. Op initiatief van Museum Dokkum , Vitale Waddenkust, Oud Dockum, gemeente en vrijwilligers wordt dit gezamenlijk opgepakt. Het werkterrein was eerst vrijwel alleen Dokkum, maar is verbreed naar de gehele gemeente Noardeast- Fryslân. Want ook in de dorpen staan prachtige monumenten die het waard zijn om op zo’n dag in de schijnwerpers te worden gezet.

- De beschikbare informatie over herbestemming van erfgoed, woningverbetering en beheer en verduurzaming kunnen geplaatst worden op een website. Met informatie en aansprekende voorbeelden willen we eigenaren en beheerders van panden inspireren. De website kan opgezet worden met behulp van subsidie. Het zou mooi zijn als de gemeente één platform krijgt waarbinnen veel informatie te vinden is over erfgoed. De digitale atlas kan hier ook op ontsloten worden.
- Er zijn plannen voor uitbreiding en herhuisvesting van museum Dokkum. De bedoeling is dat hierdoor de ruimte voor exposities wordt vergroot en de promotiefunctie die het museum heeft kan worden versterkt. Ook wordt onderzocht hoe het Kollumer museum kan worden verbeterd en versterkt.
- Erfgoededucatie wordt gestimuleerd. Onder andere via NME De Klyster worden leerlingen in de leeftijd van 4 t/m 12 jaar betrokken bij ecologie en erfgoed. Zoals bij werelderfgoed Waddenzee, Nationaal Park Lauwersmeer, eendenkooien et cetera. Er worden voor de jeugd speciale themaprojecten opgezet en excursies georganiseerd.
- Er wordt meegedaan met provinciebrede inventarisaties, zoals naar waardevolle interieurs en karakteristiek erfgoed uit de periode 1965-1990 (Post'65-onderzoek) om daarmee de bewustwording van de waarde van dit erfgoed te vergroten.

Daarnaast zien we kansen voor:

- De digitale atlas is een online kaart voor iedereen toegankelijk en raadpleegbaar waarop de locaties van het erfgoed te vinden zijn inclusief een omschrijving en het achterliggende verhaal van het erfgoed. De doelstelling is om deze atlas steeds te blijven vullen met nieuwe kennis. Kennis opgedaan bij projecten kan hieraan bijdragen.

Zo vullen we onze eigen cultuurhistorische kennis op een pragmatische wijze aan. De online vindbaarheid van de digitale atlas is nog niet optimaal. Daar kan een verbeteringsslag voor plaatsvinden.

4.4 Prioriteit 4: Het goed beschermen van erfgoed en borgen bij ontwikkelingen

Hoewel bewustwording veel kan bijdragen aan het behoud van het erfgoed, is bescherming de enige manier om zeker te weten dat erfgoed behouden blijft voor toekomstige generaties. Naast het beschermen zal erfgoed bij ontwikkelingen gewaardeerd, meegewogen én meegenomen kunnen worden. Veel erfgoed is goed inpasbaar in nieuwe ontwikkelingen. Hierdoor blijft het erfgoed en de identiteit behouden en is er ruimte voor ontwikkelingen. Dat is ook het uitgangspunt in de Omgevingswet. Ook de omgeving van een monument is nu beschermd om te voorkomen dat een monument wordt ontsierd of beschadigd. Maar naast het voorkomen van achteruitgang gaat het ook om het verbeteren van de kwaliteit van de omgeving zodat het monument beter wordt beleefd of gewaardeerd. Hieronder wordt aangegeven hoe we werken aan het beschermen en borgen bij ontwikkelingen van erfgoed.

- De omgevingsvisie is inmiddels vastgesteld en is de beleidsbasis van de gemeente voor de fysieke leefomgeving. Erfgoed valt hier ook onder. In de omgevingsvisie is ook het belang van erfgoed opgenomen. In 2021 is een Landschapsbiografie opgesteld waarin de ontwikkeling van het landschap van onze gemeente is beschreven en de verschillende landschapstypen benoemd. De cultuurhistorische waarde van de landschappelijke structuren en elementen worden als één van de kernkwaliteiten van onze gemeente beschouwd. Door nieuwe wetgeving en ontwikkelingen in de landbouw komen ze steeds meer onder druk te staan. Denk aan de nieuwe mestwetgeving en maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Naast waardevolle slotenpatronen gaat het ook om kruinige percelen of oud greppelland dat bedreigd wordt. Maar ook is het van belang om oude dijk- en tracés, verkavelingspatronen, historische vaarten, oude klooster- en stateterreinen, historische paden en waardevolle erfbeplantingen niet te vergeten en waar nodig te beschermen. Daarnaast moet er aandacht zijn voor behoud van onze karakteristiek boerderijen. Ook zij zijn essentieel onderdeel van het landschap. Vanwege stikstofmaatregelen, hoge energiekosten, uitkoop en schaalvergroting, kalenderlandbouw etc. neemt het aantal agrarische bedrijven in snel tempo af. Zonder adequate beschermingsmaatregelen kunnen hierdoor ook cultuurhistorisch waardevolle boerderijen verloren gaan.

- De richting die de omgevingsvisie ons meegeeft, werken we verder uit naar het op te stellen omgevingsplan. Daarin leggen dat wat we van waarde vinden in regels vast. Op dit moment wordt veel cultureel erfgoed beschermd via de huidige bestemmingsplannen. In het omgevingsplan zullen er ook regels opgenomen worden om het erfgoed te beschermen. Deels is dit een verplichting vanuit het rijk en de provincie, maar we kunnen als gemeente zelf bepalen hoe ver we gaan in de bescherming van ons erfgoed. Onder andere de kernkwaliteiten genoemd in de landschapsbiografie, de karakteristieke panden, de beschermde gezichten en andere waardevolle cultuurhistorische landschappen, gebieden en elementen – zowel binnen- als buitendijks - zoals dijkcoupures en molenerven, zullen hiervoor input zijn. De gemeenteraad is het bevoegd orgaan om het omgevingsplan vast te stellen.

- Als we erfgoed willen behouden, zullen we er ook rekening mee moeten houden bij nieuwe ontwikkelingen. De insteek is om erfgoed als een uitgangspunt te gebruiken bij (ruimtelijke) ontwikkelingen. Hierdoor kunnen ontwikkelingen gebruikt worden om erfgoed te behouden dan wel te versterken. Het is niet altijd mogelijk om alle erfgoedwaarden te behouden.

- De zogenaamde “erfgoedladder” kan een hulpmiddel zijn bij de beoordeling van plannen waar erfgoedbelangen in het geding zijn. Een voorbeeld van de erfgoedladder is als bijlage bij deze nota opgenomen. De ladder werkt zo: instandhouding van de erfgoedwaarden is in principe altijd het uitgangspunt en de basis van de ladder. Als door een plan erfgoedwaarden onder druk komen te staan kun je trede voor trede de ladder opklimmen. Je moet altijd zo laag mogelijk op de ladder proberen te blijven en je mag pas een trede hoger als je daar een goede motivering voor hebt. We gaan onderzoeken of dit een bruikbaar instrument is voor de bewustwording en motivering van ontwikkelingen waar erf goed bij betrokken is.

- Erfgoed kan ook integraal onderdeel uit gaan maken van de planvorming binnen onze eigen gemeente, zoals bijvoorbeeld bij herinrichting van straten. Hierbij is het van belang om het waardevol erfgoed dat in de openbare ruimte aanwezig is in beeld brengen. We kunnen vervolgens gebiedsgewijs aangeven wat het niveau is van de omgevingskwaliteit die we nastreven.

- Er wordt gewerkt aan een gemeentelijke monumentale bomenlijst . In de begroting 2023 was budget opgenomen om dit groene erfgoed te behouden. Dit is een eerste stap in het beschermen van ons groene erfgoed.

- We hebben een inventarisatie laten doen naar de cultuurhistorisch waardevolle panden in onze gemeente, waaronder industrieel erfgoed en boerderijen, met als doel de meest waardevolle panden te beschermen. Ook gaan we onderzoeken wat de voor- en nadelen zijn van een gemeentelijke monumentenlijst en hoe deze te implementeren.

- De gemeente heeft van de rijksoverheid een bijdrage gekregen voor het maken van een kerkenvisie. De kerkenvisie die hieruit is voortgevloeid, is een ‘Handreiking en advies over de toekomst van kerken in Noardeast-Fryslân’ geworden. We willen het advies als een vliegwiel gebruiken ten behoeve van het beheer en behoud van het erfgoed in onze gemeente. De stichting Alde Fryske Tsjerken is eigenaar van ruim 10 kerken in onze gemeente, maar is ook een bron van kennis op het gebied van behoud van monumentale kerkgebouwen. Wij willen de contacten met deze stichting intensiveren en ook kerkbesturen wijzen op de mogelijkheid dat ze deze stichting vrijblijvend om advies kunnen vragen.

- Het ontbreken van een beschermde status en/of bescherming tegen sloop is vaak de reden waarom men niet in aanmerking komt voor subsidies, zoals voor herstel van rieten daken op boerderijen. De status van gemeentelijk monument biedt in ieder geval de meeste subsidiemogelijkheden, zoals de provinciale subsidieregeling voor monumenten en het Cultuurfonds voor monumenten Fryslân.

Nederlandse
oorlogsgraven

4.5 Prioriteit 5: Het beter benutten van erfgoed

Als erfgoed in gebruik is en blijft, biedt dat een uitstekende bescherming én waardering van het erfgoed. Aspecten die hierbij van belang zijn, zijn:

1. Het goed in beeld hebben van de erfgoedwaarden (zie prioriteit 3).
2. Het erfgoed dient goed en op juiste wijze onderhouden te worden. Kennis hierover is essentieel.
3. Het gebruiken van erfgoed is essentieel. Een molen moet regelmatig gebruikt worden om niet in verval te raken. Een gebouw moet gebruikt worden, anders verliest het zijn waarde. Een open landschap moet agrarisch goed beheerd worden, anders raakt het begroeid. Kortom, erfgoed heeft er (vaak) baat bij om gebruikt te worden. De uitdaging zit hem in het kunnen aanpassen van het erfgoed op een zodanige wijze dat het ook aantrekkelijk blijft om te gebruiken én tegelijkertijd de erfgoed waarden te behouden: behoud door ontwikkeling.

De volgende situaties kunnen zich bij het herbestemmen van erfgoed voordoen:

Situatie	Wat te doen	Rol gemeente	Rol eigenaar
Het pand is een rijksmonument	Voor herbestemming kan advies en ondersteuning gevraagd worden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)	-Ondersteuning van de subsidie aanvraag -Zorgdragen voor een goede ruimtelijke inpassing van de nieuwe functie tijdens de vergunningprocedure	Afstemming zoeken bij de RCE (zo nodig).Vergunning en subsidies aanvragen
Het pand staat in een beschermd stads- of dorpsgezicht	Via de omgevingstafel het plan bespreken met de gemeente en andere experts	- Mogelijk inzet bouwkundige coördinator - Zorgdragen voor een goede ruimtelijke inpassing van de nieuwe functie tijdens de vergunningprocedure	- Betrek de omgeving bij je plannen - Werk met een kundig architect - (zo nodig) Vergunning en subsidies aanvragen voor bijv. energiemaatregelen
Het pand staat in het buitengebied of buiten een beschermd stads- en dorpsgezicht	Via de omgevingstafel het plan bespreken met de gemeente en andere experts	- Mogelijk inzet bouwkundige coördinator - Zorgdragen voor een goede ruimtelijke inpassing van de nieuwe functie tijdens de vergunningprocedure	- Werk met een kundig architect - (zo nodig) Vergunning en subsidies aanvragen voor bijv. energiemaatregelen

Op de volgende wijzen werken we aan deze prioriteit:

- We omarmen het motto “behoud door ontwikkeling”. We zullen via maatwerk actief meedenken om dit motto uit te kunnen voeren. In omgevingstafels zullen we hier ook over meedenken.
- Om leegstand en verval tegen te gaan kan het wijzigen van de functie van een gebouw een oplossing zijn. Dat betekent in de praktijk vaak dat een monument of beeldbepalend pand een woon- of bedrijfsfunctie krijgt. Een nieuwe functie kan mogelijkheden bieden om het erfgoed te behouden. De gemeente wil daar bij ondersteunen. We willen functiewijziging en hergebruik van (leegstaand) erfgoed zoals bijvoorbeeld kerken[1], industrieel erfgoed of boerderijen bevorderen door bijvoorbeeld planologische functieverruiming.
- We willen onderzoeken of er een pilot opgestart kan worden voor de herbestemming van erfgoed. De ervaringen die dan opgedaan worden, worden samengebracht waarmee er een kennispunt ontstaat.

[1] zie Kerkenvisie Noardeast-Fryslân 2024

5 KADERS VOOR HET OMGEVINGSPROGRAMMA ERFGOED

5.1 Rijksbeleid

De inbedding van een beleidsvisie cultureel erfgoed in ander beleid is belangrijk. Daarbij kan vast worden gewezen op de koers die door het Rijk is uitgezet. Zij maakt daarbij onderscheid tussen Erfgoedwet en Omgevingswet. Bijgaande figuur geeft dat in een schema weer.

In juni 2018 is de beleidsbrief ‘Erfgoed telt’ door het ministerie naar buiten gebracht. In deze brief worden de drie pijlers voor de zorg voor erfgoed neergezet:

1. De instandhouding van het erfgoed voor huidige en toekomstige generaties.
2. Het positioneren van erfgoed in de leefomgeving.
3. Aandacht voor de verbindende kracht – de sociale en maatschappelijke waarde – van het erfgoed.

Ook daaruit blijkt dat er sprake is van een verbrede betekenis en visie op Cultureel Erfgoed.
Het verschil tussen de Erfgoedwet en Omgevingswet is dat de aanwijzing van cultureel erfgoed en de zorg voor cultuurgoederen in overheidsbezit in de Erfgoedwet geregeld is. Hoe je met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving omgaat, is geregeld in de Omgevingswet.

Onderdelen in de Omgevingswet
Naast de Erfgoedwet staat dus ook in de Omgevingswet erfgoed genoemd. De doelstelling van de Omgevingswet is: “Met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang:

a. Bereiken en in standhouden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur, en
b. doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften".

Onder goede omgevingskwaliteit (a) valt ook cultureel erfgoed. Daarmee is cultureel erfgoed één van de centrale doelstellingen in de Omgevingswet.

In deze wet gaat het om erfgoed in de fysieke leefomgeving. Dat bestaat uit de volgende onderdelen:

- monumenten (onroerende zaken, dit zijn zowel rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten als beeldbepalende, karakteristieke panden of specifieker benoemd, bijvoorbeeld als stolp- boerderijen);
- archeologische monumenten;
- stads- en dorpsgezichten;
- cultuurlandschappen;
- roerend en immaterieel erfgoed, voor zover dat in het
- omgevingsplan aan een locatie te verbinden is (bijvoorbeeld historische schepen in een historische haven).

Cultureel erfgoed krijgt hiermee voor de fysieke leefomgeving een bredere reikwijdte dan we gewend zijn onder de huidige wet- en regelgeving.

5.2 Provinciaal beleid

Op het gebied van cultureel erfgoed is ook de provincie Fryslân actief. Dat komt tot uiting via het ruimtelijk beleid en het erfgoedbeleid. Vooral ook de afstemming op 'Grutsk op 'e Romte' is relevant. De Romte Diele, de omgevingsvisie van Fryslân heeft het behoud van erfgoed tot één van de pijlers gemaakt.
Behoud van het Friese erfgoed | Restauratie, hergebruik en verduurzaming van het Friese erfgoed worden gestimuleerd. De wettelijke taken worden uitgevoerd op basis van de Erfgoedwet: het adviseren over Rijksmonumenten en beheren van het provinciaal archeologische depot en de Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra.

5.3 Gemeentelijke kaders

De huidige kaders voor erfgoedbeleid van de gemeente vormen een logisch vertrekpunt voor een visie op het beleid. De wettelijke kaders voor het gemeentelijke beleid wordt gevormd door de Erfgoedwet en de Omgevingswet (zie 5a). De Erfgoedwet is met name gericht op de instandhouding van erfgoed. We hebben de erfgoedverordening aangepast in 2022 en daarmee ingespeeld op de wijzigingen die voortkomen uit de onderverdeling tussen de Erfgoedwet en de Omgevingswet. De verordening ziet toe op zaken als de aanwijzing van monumenten en de te volgen procedures.

Omgevingswet
De Omgevingswet geeft gemeenten de mogelijkheid en de instrumenten om erfgoed te positioneren in de leefomgeving. Waar het ruimtelijke ontwikkelingen betreft zal met name de Omgevingswet de gemeente de mogelijkheden bieden om het aanwezige erfgoed te behouden en te versterken. De invoering van de Omgevingswet vraagt van de gemeenten een meer integrale benadering van de leefomgeving. Ook vindt een verschuiving plaats van achteraf toetsen en beoordelen naar het stellen van kaders van ontwikkelingen en het voeren van vooroverleg. Voor erfgoed biedt de Omgevingswet daarmee de handvatten om een rol te krijgen in de vooraf gestelde kaders, onder andere in de omgevingsvisie en als onderdeel van de integrale afweging van initiatieven. Dat laatste kan bijvoorbeeld plaatsvinden aan de omgevingstafel.

Omgevingsvisie
De omgevingsvisie is vastgesteld. Dat is een integrale visie op hoofdlijnen voor de hele gemeente. In de uitgangspunten voor de omgevingsvisie is cultureel erfgoed als kernkwaliteit opgenomen:
We vinden het belangrijk om de historie zichtbaar en beleefbaar te maken. We hebben aandacht voor het behouden van cultureel erfgoed, zoals cultuurhistorisch waardevolle panden en landschappelijk en maritiem erfgoed

Daarbij geven we de volgende uitgangspunten mee:

- cultureel erfgoed en archeologie zijn kernkwaliteiten bij ruimtelijke ontwikkelingen;
- betrek inwoners bij ophalen van de kwaliteiten;
- de monumentenzorg is gebiedsgericht en kan dus differentiëren per dorp, stad of streek;
- zoek naar de balans tussen behoud en herontwikkeling van erfgoed.

Omgevingstafel
De omgevingstafel is een breed vooroverleg met de betrokkenen. De gemeente kan een omgevingstafel opstarten in de fase van de verkenning. De omgevingstafel is een hulpmiddel in het verzamelen van randvoorwaarden voor een ontwikkeling:

De omgevingstafel is ontwikkeld om de nieuwe manier van vergunningverlening te realiseren. Heeft een initiatiefnemer een plan, dan komt hij eerst bij de omgevingstafel terecht. Aan de

omgevingstafel vindt het gesprek plaats tussen de initiatiefnemer en de gemeente. Het gesprek kan gezien worden als een vooroverleg voordat het proces begint. Kortom, een vooroverleg voordat de ruimtelijke procedure van start gaat (met de daarbij behorende termijnen en verplichtingen). Gezamenlijk bespreek je het initiatief met als basis om het plan mogelijk te maken, wellicht onder specifieke randvoorwaarden (ja, mits). Hierbij beoordeelt een kleine groep ambtenaren eerst of het initiatief wenselijk is. Als een initiatief wenselijk is, schuiven er meerdere experts en keten-partners aan. Het eindresultaat hiervan is een integraal advies, dat de initiatiefnemer gebruikt om een vergunningaanvraag op te stellen en in te dienen.

6 UITVOERINGSPARAGRAAF

	Toelichting			Maatregel/werkzaamheden	Doel/toelichting	Benodigd om te kunnen uitvoeren	Planning	opmerkingen
Prioriteit 1								
Uitvoeren van de taken die in de wet zijn vastgelegd (bescherming monumenten, vergunning, handhaving, etc.)	Vergunningverlening rijksmonumenten valt onder de Omgevingswet.	1.1	a	Vergunningverlening	Wettelijke taak		doorlopend	In Omgevingswet is ook de omgeving van het monument beschermd.
			b	Vergunningverlening archeologie	Per 01.01.24 verantwoordelijkheid voor de gemeente	Uitbreiding structurele formatie + specifieke deskundigheid.	doorlopend	Er is fiat gegeven voor het aantrekken van deskundigheid
		1.2		Toezicht en handhaving		Inhuur van tijdelijke projectleider voor maken plan van aanpak	doorlopend	Niet op orde. Plan van aanpak nodig om toezicht en handhaving te verbeteren + inventarisatie staat van monumenten.
		1.3	a	Instellen adviescommissie			gereed	Via Hus en Hiem
			b	Onderzoek naar mogelijkheden instellen lokale adviescommissie ruimtelijke kwaliteit			gestart (looptijd: 2024/2025)	Op provinciaalniveau (met Hús en Hiem als opdrachtgever) wordt een onderzoek opgestart naar hoe gemeenten om willen gaan met omgevingskwaliteit en welke organisatievorm daarbij hoort. Hier haken we bij aan.
	Beleidsontwikkeling is vanuit het Rijk via de Omgevingswet bij gemeenten terecht gekomen	1.4	a	Archeologiebeleid	Vanuit Erfgoedwet en Omgevingswet per 01.01.24 verantwoordelijkheid voor de gemeente.	Uitbreiding structurele formatie + specifieke deskundigheid.		Geen deskundigheid en capaciteit in gemeente aanwezig.
			b	Erfgoedbeleid	Bescherming en ontwikkeling van erfgoed met maatregelenen en werkzaamheden vastleggen in dit Omgevingsprogramma Erfgoed	Volledige uitvoering van het erfgoedbeleid vergt uitbreiding formatie.	2025-2026	Gaat over gebouwd, landschappelijk,stedenbouwkundig en groen erfgoed.
			c	Erfgoedverordening	Vanuit Erfgoedwet en Omgevingswet verplicht.		gereed	Is geactualiseerd a.g.v. invoering Omgevingswet.
Inzetten van de lokale monumentenorganisaties, en verbetering/herijking van de gemeentelijke ondersteuning daaraan	**Prioriteit 2**							
	De gemeente heeft met deze organisaties een overeenkomst gesloten over de ondersteuning die zij kunnen krijgen van de gemeente.	2.1		Overeenkomst met organisaties: 500 uur per jaar ondersteuning bouwkundig coördinator	Voor instanthouden panden van de organisaties	Ambtelijke ondersteuning van de twee stichtingen is geregeld	2025	Overeenkomst met st. Monumentenbehoud Noardeast-Fryslan moet nog formeel worden ondertekend.
		2.2		Onderzoek naar samenvoegen stichtingen	Gemeentedekkende stichting		geen einddatum - afhankelijk van stichtingen	
		2.3		St. molen De Zwaluw Burdaard wil mogelijk aansluiten bij st. Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân			geen einddatum - afhankelijk van stichting	

Prioriteit 3							
	Toelichting			**Maatregel/werkzaamheden**	**Doel/toelichting**	**Benodigd om te kunnen uitvoeren**	**Planning**	**opmerkingen**
Kennisvergroting en kennisdeling erfgoed	Kennis en bewustzijn over erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan het behoud van erfgoed.	3.1		Adviseren woningeigenaren bij woningverbetering en verduurzaming.	Behoud/herstel karakteristieke kwaliteiten bij aanpassingen aan het pand.	Personele capaciteit en extra subsidiebedrag nodig om SOM te kunnen uitbreiden naar alle beschermde dorpsgezichten (motie).	mogelijke uitbreiding naar dorpen op basis van evaluatie SOM.	Via de SOM adviseren we en geven we subsidie. Nu alleen in binnenstad Dokkum. Ook op een andere manier wordt aan verduurzaming gewerkt; via inspiratiedocument (zie 5.4) en kan de landelijk verschenen "De Warme Jas" worden gebruikt.
		3.2		Dorpsbiografieën	Ontstaansgeschiedenis , karakteristieken en verhalen van de dorpen beschrijven samen met de dorpsbewoners. Dorpsbiografie zorgt voor inspiratie bij nieuwe ontwikkelingen. .		2024-begin 2026	Als karakteristieke kwaliteiten zijn beschreven kan daarmee rekening worden gehouden bij ontwikkelingen en onstaat waardering en trots. Er worden eerst dorpsbiografieën gemaakt voor 20 dorpen.
		3.3	a	Samenwerken met Recreatie & Toerisme	Ondernemers informeren over erfgoed en hen er gebruik van te laten maken..		doorlopend.	Erfgoedtoerisme bevorderen door ondernemers te informeren en stimuleren om gebruik te maken van het aanwezige erfgoed.
			b	Promoten gebied cultureel erfgoed	Koppelen van kennis en info om bezoekers te kunnen laten zien wat er aan erfgoed aanwezig is.		doorlopend	Bezoekerscentra en musea worden gebruikt om toeristen en bezoekers uitleg te geven over gebouwd erfgoed en landschap.
		3.4		Uitbreiding Open monumentendag (OMD)	OMD zorgt voor kennisvergroting en is een toeristische trekker en moet breder dan alleen in Dokkum worden georganiseerd; uitbreiding naar de dorpen.	Nadere invulling in overleg en afstemming met communicatie en recreatie en toerisme	2024 e.v.	Lokale werkgroep (-en) gevormd die jaarlijks OMD organiseert in de dorpen.
		3.5	a	Website met informatie over (herbestemmen van) erfgoed	Website ontwikkelen met informatie over erfgoed en voorbeelden over herbestemming, verbetering en verduurzaming, zodat kennis beter bereikbaar is voor eigenaren en er betere plannen komen. .	Verkenning óf en hoe dit het beste kan worden opgepakt	afhankelijk van de verkenning	Inspiratie bieden en nuttige informatie geven aan iedereen die plannen heeft met erfgoed via een speciale website. Onderdeel van de verduurzaming ook via 5.4 en mogelijk via de methode "de warme jas"
			b	Digitale landschapsatlas	De landschapsbiografie digitaal raadpleegbaar houden en aanvullen met ander erfgoed, opdat de kennis wordt verbreed en geactualiseerd.	Verkenning óf en hoe dit het beste kan worden opgepakt	afhankelijk van de verkenning	Kennis vastleggen en beschikbaar maken. De opgave is om de atlas uit te breiden met erfgoedkennis en zo te vullen met meer informatie. Onderzoeken of dit gekoppeld kan worden aan de Agenda Dorpen en Wiiken.
		3.6		Uitbreiding/verplaatsing museum Dokkum	Museum Dokkum heeft plannen om uit te breiden en zoekt naar een grotere ruimte.	Financiën		Herhuisvesting moet zorgen voor meer ruimte voor exposities en versterking van de promotiefunctie. Ook het Kollumer museum vraagt omt verbetering en versterking. Vanuit erfgoed is er alleen een rol in het ruimtelijke spoor.

3.7	a	Erfgoededucatie NME	Jeugd meer betrekken bij het erfgoed.		doorlopend	O.a. via de Klyster worden themaprojecten en excursies georganiseerd. Er zijn lesbrieven voor scholen waarmee de jeugd op jonge leeftijd al kennis kan maken met erfgoed.
	b	landschapsbiografie in onderwijs aanbieden	De ontstaansgeschiedenis van het omringende landschap beter bekend maken.	Verkenning óf en hoe dit het beste kan worden opgepakt	afhankelijk van de verkenning	Onderzocht moet worden hoe en in welke vorm dit in onderwijsprogramma's zou passen.
3.8		Actief delen van kennis en informatie zodat kennisverbanden kunnen ontstaan (bijvoorbeeld ook onder ondernemers en organisaties die actief zijn in recreatie en toerisme)			doorlopend	

Prioriteit 4								
	Toelichting			**Maatregel/werkzaamheden**	**Doel/toelichting**	**Benodigd om te kunnen uitvoeren**	**Planning**	**opmerkingen**
Het goed beschermen van erfgoed en borgen bij ontwikkelingen	Door bescherming via de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan, kan erfgoed en de identiteit behouden blijven en is er ook ruimte voor ontwikkeling.	4.1		Het belang van erfgoed opnemen in de omgevingsvisie.	De landschappelijke en cultuurhistorische structuren en elementen als één van de kernkwaliteiten in de omgevingsvisie te benoemen.		gereed	Deze wettelijke verplichting is op 11 juli 2024 vastgesteld. Erfgoed is als kernkwaliteit in de omgevingsvisie opgenomen.
		4.2		De benoemde kwaliteiten uit de omgevingsvisie vastleggen in regels in het omgevingsplan	Beschermen en benutten van erfgoed in het Omgevingsplan; instructieregels op basis van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving formuleren om rekening t ehouden met het belang van het behoud van cultureel erfgoed..	goede inventarisatie en analyse van al het erfgoed c.q. cultuurhistorisch waardevolle gebieden en -elementen, zowel binnen- als buitendijks.	uiterlijk 2032	wettelijke verplichting. Inventarisatie erfgoed meegeven aan project transitie naar definitief omgevingsplan
		4.3	a.	Erfgoed integraal onderdeel laten uitmaken van de inrichting van de openbare ruimte			doorlopend	meenemen in planvorming en opnemen in aanbestedingen en in Omgevingsplan "iepenbiere route "
			b.	Groen erfgoed beschermen door gemeentelijke monumentale bomenlijst	Waardevolle bomen beschermen		2025-2026	eerste stap in 2025 in bescherming groene erfgoed en groene landschapselementen.
			c.	Erfgoedladder inzetten als hulpmiddel bij beoordeling plannen.	Zo veel mogelijk erfgoedwaarden behouden, volgens een inzichtelijk stramien.	uitwerken van de ladder en implementeren in de werkwijze	doorlopend	hulpmiddel bij beoordeling van plannen waar erfgoedwaarden in het geding zijn.
		4.4		Inventarisatie cultuurhistorisch waardevolle panden	Er is een inventarisatie uitgevoerd naar cultuurhistorisch waardevolle panden, waaronder boerderijen en industrieel erfgoed. Dit om panden en objecten die van cultuurhistorische waarde voor de gemeente zijn, te kunnen beschermen.	Notitie over óf en zo ja hoe gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden aan te wijzen. Bij aanwijzing is de planning afhankelijk van beschikbare ambtelijke capaciteit.	Notitie 2026	notitie over hoe en wat aan te wijzen in 2026, evaluatie SOM (3.1) hier mogelijk bij betrekken.
		4.5		Kerkenvisie	Leegstand van kerkgebouwen moet worden voorkomen. De kerkenvisie 'Handreiking en advies over de toekomst van kerken in Noardeast-Fryslân' is aangereikt.	Notitie met standpunten over de conclusies en adviezen die in de Kerkenvisie - Handreiking zijn gedaan.	2026	In de notitie aandacht voor waar instandhoudingsproblemen dreigen te ontstaan en tips voor oplossingen en voorbeelden van herbestemmingen.

Prioriteit 5							
Het beter benutten van erfgoed	Als erfgoed in gebruik is en blijft, is dat dat de beste bescherming:: behoud door ontwikkeling.	5.1	In omgevingstafels actief meedenken en maatwerk bieden bij ontwikkeling van erfgoed.	Open staan voor nieuwe ontwikkelingen en functies als dit nodig is om erfgoed te kunnen blijven gebruiken.		doorlopend	meenemen in omgevingstafels. Meedenken met als motto "behoud door ontwikkeling".
		5.2	Planologische functieverruiming toepassen	Ondersteunen van functiewijzigingen en hergebruik erfgoed die bijdragen aan het behoud.		doorlopend	bij beoordeling bouwplannen overwegen of een nieuwe functie kan bijdragen aan behoud van het erfgoed.
		5.3	Onderzoek uitvoeren naar pilot herbestemming.	Ervaringen opdoen bij herbestemmingsplannen erfgoed die kunnen worden gebruikt bij toekomstige plannen di eleiden tot het beter benutten van erfgoed.		wanneer zich geschikte casus voordoet	opbouw van kennisbank herbestemmingsopgaven, bijvoorbeeld n.a.v. zuivelfabriek Morra Lioessens.
		5.4	Onderzoek beleid verruimen verduurzamen beschermde gezichten	Onderzoeken of mogelijkheden zonnepanelen in de beschermde stads-en dorpsgezichten kunnen worden verruimd in het kader van het duurzaamheidsbeleid..		Onderzoek afgerond in juli 2024. Formuleren en vaststellen beleid voor zonnepanelen, -collectoren en buitenunits van warmtepompen in beschermde stads- en dorpsgezichten najaar 2025.	Onderzocht is of de regels voor plaatsing van zonnepanelen en andere duurzaamheidsmaatregelen in (delen van) de beschermde stads-en dorpsgezichten kunnen worden verruimd zonder dat dit te veel ten koste gaat van de erfgoedwaarden. . Nu wordt beleid opgesteld met enerzijds aangepaste welstandcriteria en anderzijds met een inspiratiedocument voor pandeigenaren.

BONIFATIUS

N

BIJLAGE 1: KAART ARCHEOLOGISCHE RIJKSMONUMENTEN NOARDEAST-FRYSLÂN

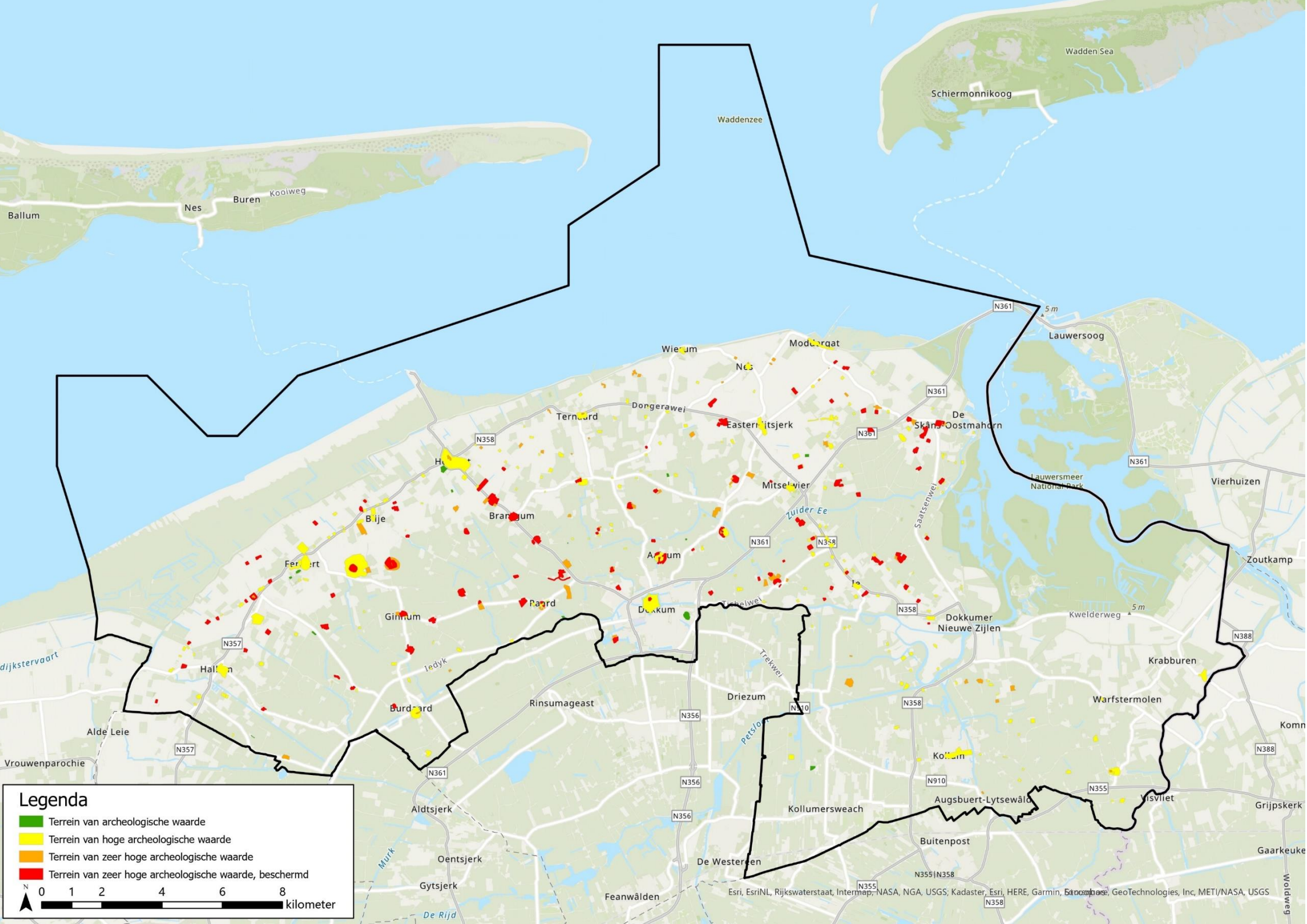
Legenda
Terrein van archeologische waarde
Terrein van hoge archeologische waarde
Terrein van zeer hoge archeologische waarde
Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
N
0 1 2 4 6 8
kilometer
Waddenzee
Wadden Sea
Schiermonnikoog
Ballum
Nes
Buren
Kooiweg
Lauwersoog
Lauwersmeer National Park
Vierhuizen
Zoutkamp
Dongerawei
Zuider Ee
Saatsenwei
Kwelderweg
Dokkumer Nieuwe Zijlen
Krabburen
Warfstermolen
Driezum
Rinsumageast
Alde Leie
Vrouwenparochie
Aldtsjerk
Oentsjerk
Gytsjerk
Feanwâlden
De Westereen
Kollumersweach
Augsbuert-Lytsewâld
Buitenpost
Grijpskerk
Gaarkeuke
Woldweg
Murk
De Rijd
Jedyk
Trekwei
Petslo
Tichelwei
N361
N358
N357
N356
N910
N355
N388
5 m
Esri, EsriNL, Rijkswaterstaat, Intermap, NASA, NGA, USGS; Kadaster, Esri, HERE, Garmin, Foursquare, GeoTechnologies, Inc, METI/NASA, USGS

BIJLAGE 2: ERFGOEDLADDER

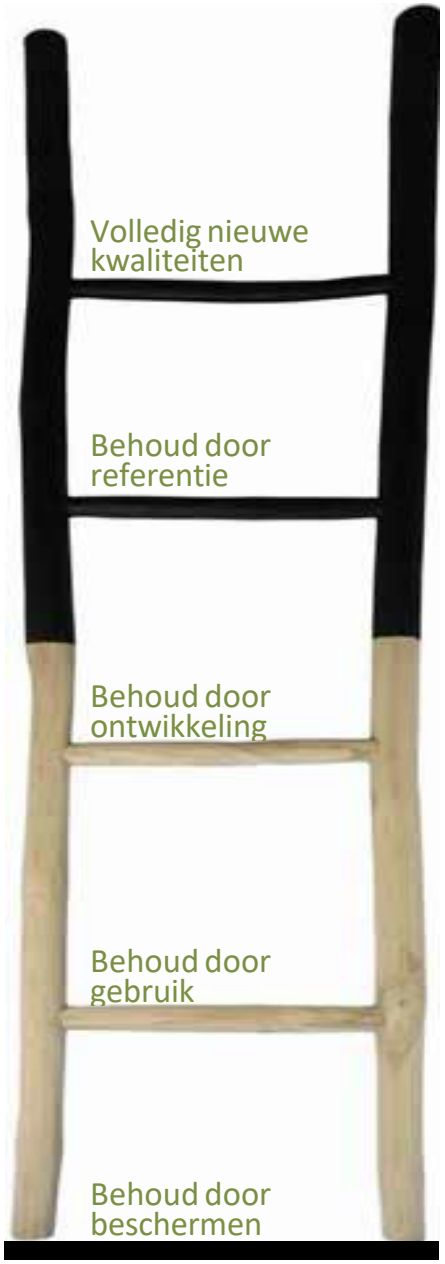

Basis
Geen enkele vorm van behoud

Volledig slopen/verwijderen en nieuwekwaliteiten toevoegen.

Behoud door referentie

Volledig slopen en door verwijzingen
herinnering behouden en nieuwe kwaliteiten toe te voegen. Voorbeeld: Hoedemakerspolder: nieuwbouw in de stijl van de jaren ‘50, verkavelingspatroon voormalige weilanden gebruikt als stedenbouwkundige opzet voor de woonwijk Trije terpen.

Behoud door reconstructie
(deels) slopen en opnieuw opbouwen/maken. Voorbeelden: Westerissestraat, herstel greppeltjesland, gracht rond boerderij opnieuw graven.

Behoud door ontwikkeling

Zaken behouden doordeels aan te passen / omgeving aan te passen zodat het (grotendeels) behouden blijft én bruikbaar
is voor nu en de toekomst. Meenemen in ontwerp en nieuwe kwaliteiten toevoegen.
Voorbeelden: aanbouw bij monument, behouden monumentale boom bij vernieuwing erf, landschaps- elementen behouden bij stadsuitbreiding.

Behoud door gebruik
zaken die zo bijzonder zijn dat we ze willen behouden zoals ze zijn, wat vooral mogelijk is door ze te blijven gebruiken.

Voorbeelden: woningen, molens, open landschappen, …

BEHOUD DOOR BESCHERMEN EN IN STAND HOUDEN

zaken die zo bijzonder zijn dat we ze willen

behouden zoals ze zijn, wat vooral mogelijk is door ze te blijven gebruiken.

Voorbeelden: Dobbe, eendenkooi.

De Erfgoedladder als een beoordelingskader. Bij iedere ontwikkeling is instandhouding van de aanwezige erfgoedwaarden in principe altijd het uitgangspunt en de basis van de ladder. Als door een plan erfgoedwaarden onder druk komen te staan kun je trede voor trede de ladder opklimmen. Je moet altijd zo laag mogelijk op de ladder proberen te blijven en je mag pas een trede hoger als je daar een goede motivering voor hebt.

1. Is het object te behouden zoals het is? En is dat ook de bedoeling?
- Zo ja, prima! Geen vervolgvragen/stappen nodig.
- Zo niet, motiveer waarom kan / wil je het niet behouden zoals het is?
2. Is het object te behouden door het te gebruiken?
- Zo ja, prima! Geen vervolgvragen/stappen nodig.
- Zo niet, motiveer waarom kan / wil je het niet behouden zoals het is?
3. Is het object te behouden door het te ontwikkelen?
- Zo ja, beschrijf de kwaliteiten die het object heeft, welke kwaliteiten behouden blijven, welke/wat verdwijnt, welke kwaliteiten toegevoegd worden.
- Zo niet, motiveer waarom kan / wil je het niet behouden zoals het is?
4. Is het object niet te behouden, maar wil je het reconstrueren?
- Zo ja, motiveer waarom het niet te behouden is en hoe de reconstructie plaatsvindt
- Zo nee, motiveer waarom je geen reconstructie kan/wil.
5. Is het object niet te behouden, maar komt in het nieuwe ontwerp een referentie terug?
- Zo ja, motiveer waarom het niet te behouden is, en hoe de referentie terug komt in het nieuwe.
- Zo nee, motiveer waarom wil je geen referentie terugbrengen;
6. Is het object niet te behouden en komt er volledig iets nieuws voor in de plaats?
- Motiveer waarom het object niet te behouden is en welke kwaliteiten er voor in de plaats komen.

In de praktijk:

1. Breng in beeld welke kwaliteiten er zijn.
2. Motiveer waarom het project op een bepaalde trede inzet.
3. Geef aan hoe het erfgoed behouden wordt, wat wel en wat niet
4. Geef aan welke nieuwe kwaliteiten toegevoegd worden en hoe deze samenwerken met het erfgoed.